

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтва

ОСНОВИ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтва
I-II рівнів акредитації

Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”

Київ – 2005

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв

ОСНОВИ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Програма
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Спеціальність “Народна художня творчість”
Спеціалізація “Народне інструментальне мистецтво”

2005

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтва України

ОСНОВИ ІМПРОВІЗАЦІЇ

Програма для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації, – Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. – 16 с.

Укладач:	<i>С. М. Яровий</i> – викладач Олександрійського училища культури
Рецензенти:	<i>В. В. Чепеленко</i> – ст. викладач Харківської державної академії культури, член Спілки композиторів України; <i>І. І. Синиця</i> – викладач-методист Ніжинського училища культури і мистецтв ім. М. К. Заньковецької
Відповідальний за випуск	<i>Т. Ф. Стронько</i>
Редактор	<i>Є. Д. Колесник</i>

Підписано до друку 02.12.05 р. Гарнітура Times
Формат 60×84_{1/16}. Папір офсетний. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 1. Наклад 300 прим.

Видавництво «Нова Книга» м. Вінниця, вул. Стеценка, 46/85
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №103 від 30.06.2000 р.
Тел. (0432)52-34-80, 52-34-82 Факс 52-34-81
E-mail: newbook1@vinnitsa.com
www.novaknyha.com.ua

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2005

Пояснювальна записка

В процесі професійного формування студента спеціалізації “Народне інструментальне мистецтво” кваліфікації “Керівник оркестру (ансамблю) духових та естрадних інструментів” предмет “Основи імпровізації” відіграє важливу роль у здійсненні зв’язку між предметами музично-теоретичного та спеціального циклів.

Вивчення предмету “Основи імпровізації” здійснюється на базі фахового музичного інструмента* для підвищення загального музичного рівня студента і формування музиканта з індивідуальною виконавською манерою, зумовленою особливостями різних джазових стилів та специфікою характерних джазових форм.

Професійна діяльність керівника музичного колективу досить різноманітна. Концертні виступи на естраді, записи на радіо та телебаченні, гра в акомпануючих ансамблях вимагають від музиканта певних виконавських навичок: уміння читати з листа мелодичну лінію, акомпанувати по цифровці, імпровізувати соло.

Головна мета курсу – навчити майбутнього керівника колективу практично застосовувати отримані на заняттях знання з предметів “Гармонія”, “Спеціальний музичний інструмент”, “Історія розвитку естради”, “Аналіз музичних творів”, “Музична література”, “Вивчення духових інструментів та методика гри” та ін.

На курс передбачено 108 годин.

Форма занять: групові заняття 17 годин (та 11 – самостійне вивчення); індивідуальні заняття – 45 годин (та 30 – на самостійне вивчення).

Курс	Семестр	III		IV		Всього
		V	VI	VII	VIII	
Кількість тижнів		17	20	17	13	
	Інд. зан.	–	20	17	13	50
Всього	Групових занять	17	–	–	–	17
	Самостійне вивчення	11	10	10	10	41
Форми контролю			к/з	к/з	к/з	
						108

* Вивчається студентами, які навчаються на фахових інструментах: труба, тромбон, кларнет, саксофон, флейта, валторна, баритон. Для студентів, які навчаються на фахових інструментах: гітара, туба, ударні інструменти – в програмі можливі індивідуальні зміни, які стосуються виконання завдань, пов'язаних з застосуванням амбушура та в залежності від специфіки конкретного інструмента і його функціональної ролі в складі естрадного оркестру (ансамблю).

Курс навчання розрахований на два навчальних роки. У п'ятому семестрі предмет вивчається в формі групових занять. Студенти повинні навчитись:

- чути та аналізувати джазову гармонію і типи акордів;
- самостійно гармонізувати задану мелодію (письмово);
- відчувати стилі і ритми джазової та естрадної музики;
- правильно і кваліфіковано пояснювати зміст музичного твору, його структуру;
- вирізняти лади народної музики, які застосовуються у джазі та естрадній музиці.

У шостому, сьомому та восьмому семестрах навчання проводиться у формі індивідуальних занять в класі фахового музичного інструмента.

За час навчання студент повинен:

- оволодіти початковими виконавськими навичками імпровізаційної гри на фаховому інструменті;
- навчитись виконувати твори різноманітних джазових стилів у джазовій манері, використовуючи характерні технічні прийоми звуковидобування;
- ознайомитися з навчально-методичною та нотною джазовою літературою;
- навчитися грамотно виконувати партію відповідного інструмента в естрадному оркестрі або інструментальному ансамблі;
- набути певний досвід самостійної роботи над виконавським та навчально-допоміжним матеріалом;
- вивчити специфіку звуковидобування, фразування та застосування своєрідних виконавських прийомів;
- збагачувати свої знання шляхом постійного прослуховування записів відомих майстрів, робити розшифровку імпровізацій та намагатись власноруч копіювати їх (Л. Армстронг, Б. Гудман, Ч. Паркер, Д. Гіллеспі, О. Колман та ін);
- створювати власні імпровізації (письмово);
- грати діатонічні та хроматичні секвенції;
- вивчати популярні мелодії вітчизняного джазу та створювати власні імпровізації на їх теми.

Семестрові вимоги

V семестр: кількість годин – 17 (групові)
– 11 – на самостійне вивчення

- Вступ. Імпровізація як предмет.
Ціль та завдання “Імпровізації”.
Основні засоби, які застосовують в імпровізації.
Звукоряди діатонічних ладів.
Особливості джазової гармонії.
Позначення акордів. Паралелізми.
Гармонічні звороти, які використовуються у гармонічних рифах до джазових тем.
Секвенції: діатонічні та хроматичні, мелодичні та гармонічні.
Каденційні звороти з використанням хроматизму, альтерації.
Органний пункт.
Неакордові звуки: варіанти гармонізації. Блок-акорди.
Поєднання мелодії з гармонією. Фактурні засоби (різновиди).
Політональність. Полігармонія.
Відхилення. Модуляція.
Ритмічне оформлення гармонії, акомпанементу.
Знайомство з різними стилями джазової та естрадної музики: блюз, бі-боп, рок-н-рол, балада, регтайм, фокстрот, бегін, румба, самба.
Імпровізація та сольфеджіо:
а) визначення септакордів;
б) визначення на слух гармонічних схем-моделей;
в) запис мелодій з гармонією;
г) запис мелодій у фактурі з супроводом.
Імпровізація:
а) на тему;
б) на бас;
в) на даний ритм;
г) на гармонічний зворот або послідовність.

Теми для самостійного вивчення – 11 годин.

Тема 1. Секвенції – 3 г.

Акордові та мелодичні секвенції займають значне місце у формобудові джазових тем.

Методичні рекомендації.

Для використання секвенцій у імпровізаціях слід знати:

1. Що таке секвенція, її значення.
2. Види секвенцій.
3. Модулюючі секвенції.
4. Практичні вправи (запис імпровізацій з використанням мелодичних та гармонічних секвенцій).

Тема 2. Паралелізми – 2 г.

Методичні рекомендації:

1. Виникнення та використання паралельного руху.
2. Визначення паралелізму.
3. Різновиди паралелізмів (навести приклади).

Тема 3. Акорди з доданими тонами. Акорди з затриманням. – 2г.

Методичні рекомендації:

1. Що таке акорди з доданими тонами. Позначення акордів.
2. Визначити, до яких звуків акордів застосовується затримання.
3. Як позначається затримання.

Тема 4. Поєднання мелодії з гармонією – 2 г.

Методичні рекомендації:

У джазі має місце декілька різних засобів поєднання мелодії з супроводом, тому слід звернути увагу на такі питання:

- а) засоби виконання мелодії (навести приклади);
- б) засоби виконання супроводу (гармонії).

Тема 5. Відхилення. Модуляція – 2 г.

Методичні рекомендації:

Джазова тема у більшості випадків має форму періода або дво-частинну репризну форму, тому доводиться частіше зустрічати відхилення.

1. Що таке відхилення, модуляція?
2. Що таке тональний план твору?
3. Гармонічні секвенції (відхилення)
4. У яких творах використовується модуляція (естрада, джаз). Навести приклади.

В кінці семестру проводиться урок-залік. Студент повинен виконати теоретичне та практичне завдання по білету з пройденого курсу навчання.

III курс

VI семестр: кількість годин – 20

самотійне вивчення – 10

Заняття проводяться індивідуально під керівництвом викладача фахового інструмента.

Зміст курсу

1. 1 г. Взаємозв'язок предметів: імпровізація, спеціальний музичний інструмент, музична література, аналіз музичних форм, гармонія, методика роботи з естрадним оркестром, ансамблем.
2. 0,5 г. Фразування: “Біт”, “Граунд-біт”. Відмінності виконання стилю “Свінг” від таких стилів, як “Босанова”, “Латино”, “Рок”, “Диско”, “Реггей”.
- 0,5 г. Акцентування: “Ан-Біт” та “Офф-Біт”, “Ту-Біт” та “Даун-Біт”.
3. 1 г. Артикуляція: “Лігований язик”, темброва артикуляція, артикуляція синкоп у свінгу, в розмірі на 8/8 – рок, латино, ф’южен, у розмірі 16/16 – диско, реггей.
4. 1 г. Виконання синкоп: “дат”, “ду-дат”, “ду-Бе-ду-дат”, “ду-дат-дат”. Міжтактова синкопа.
5. 4 г. Практичне виконання на інструменті імпровізацій всесвітньо відомих імпровізаторів-духовиків: Чарлі Паркера, Колмана Хаукін-

са, Бенні Гудмана, Лестера Янга, Луїса Армстронга, Дізі Гіллеспі. К. Брауна та ін., попередньо прослуховуючи магнітозаписи даних стилів у виконанні авторів імпровізацій.

6. 5 г. Виконувати лади народної музики: Дорійський, Міксолідійський, Іонійський, Лідійський, Локрійський, відповідні їм акорди, вправи на основі даного ладу, еподи та приклади на використання даного ладу із виконавської практики видатних імпровізаторів.
7. 5 г. Складання власних мелодій на популярні теми. Перелік обов’язкових тем:
В. Юменс. “Чай удвох”
Дж. Гершвін. “Коханий мій”
Т. Хренніков. “Московські вікна”
О. Цфасман. “Невдале побачення”
Т. Хренніков. “Колискова Світлани”.
8. 2 г. Складені власні мелодії виконати на інструменті (в супроводі фортепіано, гітари або фонограми).

Самотійне вивчення – 10 годин

1. Щоденно вивчати на інструменті секвенції діатонічні та хроматичні (див. варіанти на кожен день тижня, додаток № 1).
2. Занотувати таблиці ладів, що розглядалися, та акордів в усіх тональностях (додаток № 2).
3. Накопичувати магнітозаписи джазових оркестрів ансамблів, солістів-інструменталістів.

Кваліфікаційні вимоги

Студент повинен знати:

- теоретичну частину програмного матеріалу шостого семестру.
- Студент повинен вміти визначити жанр, стиль музичних тем:
- а) тему та гармонічну сітку супроводу;
 - б) форму твору;
 - в) тональність теми, відхилення та модуляції в інші тональності;
 - г) акорди та секвенції;
 - д) гами, що відповідають акордам;
 - е) музично-слухова практика, ознайомлення з прийомами гри відомих імпровізаторів.

Контрольні вимоги:

На контрольному уроці в кінці шостого семестру студент повинен:

- виконати на інструменті на вибір комісії власні мелодії із списку обов'язкових тем;
- відповісти на теоретичні питання в обсязі вивчених тем; при необхідності проілюструвати на інструменті;
- пред'явити комісії нотні додатки № 1 і № 2 та магнітозаписи оркестрів, ансамблів, солістів (самостійне вивчення), а також занотувати власні мелодії із списку обов'язкових тем.

III курс

VII семестр: 17 годин (індивідуальні заняття)

Продовжується робота в класі фахового інструмента.

Зміст тем плану

1. Акцентування джазових прикрас: “Форшлаг”; “Фліп”, “Турн”.
2. Спеціальні ефекти:
 - а) ефекти, що використовують натуральний звукоряд – “Шейк”, “Фліп”, “зльоти”, форшлаг “дья”;
 - б) ефекти, побудовані на особливостях виконання на трубі глісандування та затискання звуку при недожатою клапані – “зброс”, “під'їзд”, “дойт”, “половинний клапан” та схоже на них “клапанне глісандо”;
 - в) ефекти, побудовані на дублюванні основної та допоміжної аплікатур (“подвійна аплікатура”);
 - г) ефекти, побудовані за допомогою послаблення та напруги губ, понижування та підвищування звуку: “Смер”, “Бенд”, Лін Сліп”, “Субтон” (Слептон).
3. Фразування: Абзетцен “ді-даі-ат”. Особливості виконання “білих ног” (1/8) “Половинний язик”, “да-дл”, “да-дз” “та-л-л-да”.
4. Виконання на інструменті імпровізацій всесвітньо видатних імпровізаторів.
5. Практичне використання ладів: гармонічний мінор, мелодичний мінор, відповідні їм акорди, вправи на основі даного ладу, етюди

та приклади на використання даного ладу із виконавської практики видатних імпровізаторів.

6. Складання власних мелодій:
 - а) розвивати навички записувати по слуху з магнітофона мелодію та гармонічний супровід, бас;
 - б) навчитись власну вокальну імпровізацію голосом повторити на інструменті.
 - в) продовжувати письмово складати імпровізації на популярні теми – перелік обов'язкових тем додається:
В. Брунзі. “Вниз по річці”.
Дж. Блек. “Коли святі марширують”.
В. Хенді. “Сент-Луїс-Блюз”.
В. Карлтон. “Джа-да”.
Дж. Мак-Хью. “На сонячному боці вулиці”.

Практично виконувати їх на інструменті в супроводі магнітозапису (фонограми).

Самостійне вивчення – 10 годин

1. Щоденно вивчати на інструменті діатонічні та хроматичні секвенції.
2. Занотувати таблиці ладів у музиці: гармонічного мінору, мелодичного мінору та акордів в усіх тональностях.
3. Джазове вібрато: дрібне вібрато, велике вібрато, звичайне вібрато та способи його досягнення.
4. На протязі семестру занотувати до нотного додатку 20–30 популярних джазових тем з цифровкою та уміти їх наспівувати під власний фортепіанний акомпанемент.
5. Накопичувати магнітозаписи джазових ансамблів, солістів. По можливості зробити записи власних імпровізацій на задані теми.

Кваліфікаційні вимоги:

Студент повинен знати:

- а) теоретичну частину програмного матеріалу сьомого семестру;
- б) виконання на інструменті заданого специфічного прибору, спеціального ефекту;
- в) особливості виконання даного стилю, характерного штриха.

Студент повинен вміти:

- а) орієнтуватись в традиційних формах естрадної та джазової музики;
- б) вивчити принципи побудови імпровізації;
- в) володіти основами естрадно-джазової манери гри та фразування;
- г) аналізувати імпровізації видатних виконавців.

Контрольні вимоги:

На контрольному уроці в кінці сьомого семестру студент повинен:

- виконати на інструменті власні мелодії, на вибір комісії, із списку обов'язкових тем;
- відповідати на теоретичні питання в обсязі вивчених тем, при необхідності проілюструвати на інструменті;
- пред'явити комісії нотні додатки № 3 та № 4: магнітозаписи оркестрів, ансамблів, солістів;
- нотний додаток з 20–30 популярними джазовими темами з цифровою.

IV курс

VIII семестр: 13 годин (індивідуальні заняття)

Продовжується робота в класі фахового інструмента.

Додаткові ефекти

1. 1г. Подвійна аплікатура. Ефект “Уа-Уа” (Wa-Wa), “ду-ва” (du-wa).
2. 1г. Ефект “Тріщотка”, “Фрулато”, “Троулінг”.
3. 2 г. Гра в високому регістрі (третя-четверта октави).
4. 2 г. Грати на інструменті імпровізації відомих виконавців.
5. 2 г. Грати зменшений септакорд, цілотновою гаму, збільшені тризвуки, пентатоніку та приклади з їх застосуванням у музиці.
6. Вміти виконати імпровізацію на тему твору з репертуару естрадного оркестру.
7. 4 г. Підготовка власних імпровізацій для ансамблевого виконання. Студенти курсу об'єднуються в інструментальні групи для музикування з застосуванням елементів творчих ігор “Футбол”, “Мінус один” (робота з фонограмою).

Перелік обов'язкових тем:

1. Дж. Гарланд. “В гарному настрої”.
2. Г. Міллер. “В колі друзів *”.
3. Г. Міллер. “Жовта субмарина”.
4. Д. Ленон, П. Маккартні. “Вчора”.
5. Дж. Керрі. “Дим”.
6. А. Петров. “Я крокую по Москві”.

Самостійне вивчення – 10 годин

- Щоденно грати на інструменті секвенції, вправи, методичні заготовки до імпровізацій;
- занотувати до нотного додатку 20–30 концертних джазових тем із цифровою та уміти їх наспівувати під власний фортепіанний супровід;
- по можливості накопичувати фонотеку з записами солістів-інструменталістів, а також концертів джазових фестивалів в Україні та за кордоном.

Кваліфікаційні вимоги

Студент повинен знати:

- а) теоретичну частину програмного матеріалу восьмого семестру;
- б) відомі в Україні естрадні та естрадно-симфонічні оркестри та призвіща їх керівників.

Студент повинен вміти:

- а) самостійно інтерпретувати нотний запис джазової мелодії;
- б) вміти з аудіозапису занотувати мелодію цифровою визначених музичних тем (список);
- в) імпровізувати в складі інструментального ансамблю на задану тему;
- г) записати фонограму супроводу для власного виконання на інструменті.

Контрольні вимоги:

На контрольному уроці в кінці VIII семестру студент повинен надати комісії конспекти, нотні додатки (50–60 джазових п'ес).

